

NEKI ASPEKTI STRATEGIJE KRIMINALISTIČKOG ISTRAŽIVANJA OSUMNJIČENIKA ZA KAZNENA DJELA UBOJSTVA

Izvorni naučni rad

Josip PAVLIČEK
Robert PRPIĆ

Sažetak

Inspiracija za rad i problem(i) koji se radom oslovljava(ju): Poticaj za pisanje članka bila su pitanja povezana s određivanjem strategije kriminalističkog istraživanja osumnjičenika za kaznena djela ubojstva kao jedan od ključnih segmenata o kojem ovisi količina i kvaliteta dokaza potrebnih za kazneni postupak.

Ciljevi rada (naučni i/ili društveni): Glavni cilj rada je utvrđivanje izvidnih i dokaznih radnji koje se poduzimaju tijekom kriminalističkog istraživanja osumnjičenika za ubojstva kao i organizacijskih aspekata primjene tih radnji.

Metodologija/Dizajn: Uz izučavanje recentne stručne literature središnji dio rada čini istraživanje provedeno na uzorku 36 policijskih spisa ubojstava koja su počinjena u periodu od 2009 – 2013. godine. Za potrebe istraživanja sastavljen je poseban anketni upitnik koji je popunjavao na osnovi podataka iz policijskih spisa. Podaci prikupljeni istraživanjem obrađeni su i analizirani osnovnim statističkim metodama.

Ograničenja istraživanja/rada: Neposredna nazočnost istraživača tijekom složenih kriminalističkih istraživanja mogla bi omogućiti kvalitetniji uvid u strukturu složenijih kriminalističkih istraživanja ubojstava jer se najveći dio odluka koje su donošene ne dokumentira u službenim policijskim spisima već u osobnim bilježnicama policijskih službenika.

Rezultati/Nalazi: Rezultati istraživanja pokazuju da se tijekom kriminalističkog istraživanja uglavnom primjenjuju osnovne izvidne radnje (kriminalistički intervju s građanima i osumnjičenikom, različite provjere osumnjičenika i pretraga zone mjesta događaja) i dokazne radnje (očevid i privremeno oduzimanje predmeta). Također je evidentan nedostatak primjene odgovarajućih organizacijskih načela u vođenju i donošenju odluka tijekom kriminalističkog istraživanja ubojstva.

Generalni zaključak: Uvođenje standardnih operativnih procedura moglo bi olakšati donošenje odluka tijekom obavljanja hitnih kriminalističkih radnji i rukovođenje tim važnim segmentom kriminalističkog istraživanja. Donošenje standarda u postupanju

moglo bi koristiti i za jednostavnije i za složenije oblike kriminalističkog istraživanja ubojstava.

Opravednost istraživanja/rada: Članak ukazuje da primjena organizacijskih znanja i vještina može dovesti do poboljšanja kvalitete kriminalističkog istraživanja ubojstava i veće količine relevantnih dokaza za potrebe kaznenog postupka.

Ključne riječi

kriminalističko istraživanje, ubojstva, strateški pravci, edukacija.

1. UVOD

Osumnjičenikom se u kriminalističkom istraživanju smatra osoba za koju postoje indicije ili konkretni dokazi koji je dovode u vezu s počinjenjem kaznenog djela. U pojedinom slučaju može biti jedan, ali i više osumnjičenika. Zadatak kriminalističkog istraživanja je korištenjem odgovarajuće kriminalističke i druge metodologije takve indicije potvrditi ili eliminirati kako bi se pouzdano utvrdilo koja je osoba doista počinitelj kaznenog djela. Postoje li odmah po saznanju za kazneno djelo informacije o počinitelju i dostatna količina i kvaliteta dokaza, kriminalističko istraživanje biti će relativno jednostavno provesti. U tom smislu možemo govoriti o slučajevima kada je počinitelj poznat odmah sa saznanjem za kazneno djelo, slučajevima kada on bude utvrđen već nakon poduzimanja prvih radnji i slučajevima kada je počinitelj nepoznat i bude otkriven tek nakon opsežnijeg kriminalističkog istraživanja (Douglas, Burgess, Burgess, i Ressler, 2006). Kada je počinitelj poznat ili ga je relativno jednostavno utvrditi naglašena je dokumentacijska dimenzija kriminalističkog istraživanja. Naime, uglavnom su u takvim slučajevima sve relevantne činjenice dostupne i poznate pa nije potrebno poduzimati dodatne napore u razjašnjavanju okolnosti ili traganju za dokazima. S takvim se situacijama češće susrećemo u slučajevima kriminalističkog istraživanja obiteljskih ubojstava (Pavliček, i dr., 2014) i za njih su razvijeni odgovarajući hodogrami postupanja te ukoliko ih kriminalisti slijede doći će do željenih rezultata. Primjer jednog takvog hodograma koji precizno razrađuje zadatke svih policijskih službenika, ali i drugih nadležnih tijela, uključenih u kriminalističko istraživanje od saznanja za kazneno djelo do njihove uloge u kaznenom postupku pred sudom navodi i Kilfeather (2011).

Nasuprot tome, u slučajevima kada počinitelj ubojstva nije odmah poznat, dolazi do izražaja istraživačka komponenta kriminalističkog istraživanja s kojom su povezani i ozbiljniji organizacijski naponi u njegovu razjašnjavanju. Složenost kriminalističkog istraživanja izravno je povezana s angažiranjem materijalnih resursa, ljudskih potencijala, specijalista iz različitih područja te primjenom većeg broja izvidnih i dokaznih radnji. Stoga je uz komponentu profesionalnog provođenja pojedinih kriminalističkih radnji potrebno voditi računa i o organizacijskim aspektima tih radnji, ali i kompletnog kriminalističkog istraživanja. Pojedini istraživači čak razmatraju složenija kriminalistička istraživanja ubojstava kao poseban organizacijski, ali i društveni fenomen sa specifičnim oblicima formalne i neformalne komunikacije (Innes, 2002). Ponekad će upravo o vještini organiziranja i vođenja kriminalističkog istraživanja ovisiti konačni uspjeh. U

tom smislu će i predmet prvog dijela ovog članka biti razmatranje osumnjičenika kao važne sastavnice kriminalističkog istraživanja ubojstava, a potom i organizacijskih principa koje je potrebno poštivati tijekom takvog kriminalističkog istraživanja.

2. POLOŽAJ STRATEŠKOG PRAVCA KOJI SE ODNOSI NA ISTRAŽIVANJA OSUMNJIČENIKA U STAVU KOMPLETNOG KRIMINALISTIČKOG ISTRAŽIVANJA UBOJSTAVA

Polazišna točka s koje se u ovom radu razmatra kriminalističko istraživanje ubojstava je utemeljena na njegovom poimanju kao složenog sustava koji se sastoji od zasebnih cjelina (strateških pravaca) unutar kojih se odvijaju pojedine izvidne i dokazne radnje. Strateški pravac koji se odnosi na istraživanje osumnjičenika čini središnji podsustav unutar tog složenog sustava. Uz ovaj podsustav možemo govoriti i o drugim strateškim pravcima koji obuhvaćaju primjerice hitne radnje, očevid i rad na mjestu događaja, vještačenja, komunikaciju s medijima, strateškom pravcu koji se bavi istraživanjem žrtve itd. Koji će strateški pravci biti formirani u pojedinom slučaju ovisi o obilježjima počinjenja konkretnog ubojstva. Pojedini strateški pravci će u nekom slučaju biti naglašeniji. Primjerice strateški pravac obrade terena u okviru kojeg će se prikupljati obavijesti od građana koji stanuju u blizini mjesta ubojstva na nekom gradskom trgu činiti će središnji dio kriminalističkog istraživanja, dok će taj strateški pravac možda u potpunosti izostati u slučaju ubojstva u šumi znatnije udaljenoj od naselja (Practice Advice on House-to-House Enquiries, 2006). Iako svaki strateški pravac ima određenu razinu samostalnosti neizostavna je njihova međusobna povezanost i razmjena informacija među kriminalistima koji sudjeluju u provođenju kriminalističkih radnji u okviru pojedinog strateškog pravca. Promatramo li odnos strateškog pravca istraživanja osumnjičenika s ostalim strateškim pravcima u sustavu kriminalističkog istraživanja ubojstva, možemo reći da su rezultati svih ostalih strateških pravaca u funkciji strategije otkrivanja počinitelja i pronalaženja valjanih dokaza. U tom smislu će biti u radu razmatrani i rezultati nekih drugih strateških pravaca koji su doprinijeli istraživanju osumnjičenika.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

3.1. Metodološke napomene

Vezano uz razmatranje strategije obrade osumnjičenika za ubojstva obavljeno je i posebno istraživanje. Predmet istraživanja je bila dokumentacija iz policijskih spisa sastavljenih tijekom kriminalističkog istraživanja ubojstava.

Cilj istraživanja je bio sagledati koje sastavnice uobičajeno u praksi čine strateški pravac kriminalističkog istraživanja osumnjičenika za ubojstva te pronaći dokumente o organizacijskim aspektima kriminalističkog istraživanja. Drugim riječima, cilj je bio utvrditi koje su radnje kriminalisti poduzimali u segmentu kriminalističkog istraživanja koje je bilo usmjereno prema osumnjičenicima.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 36 policijskih spisa ubojstava počinjenih na području Policijske uprave zagrebačke (najveća policijska uprava u Republici Hrvatskoj na čijem području prebiva ili boravi gotovo četvrtina hrvatskog stanovništva). Analizom su obuhvaćeni spisi u razdoblju od 2009. do 2013. godine. U obzir su uzeti samo oni spisi u kojima su kazneni postupci okončani pravomoćnim presudama. Za potrebe istraživanja sastavljen je poseban anketni upitnik koji je popunjavan na osnovi podataka iz policijskih spisa. Podaci prikupljeni istraživanjem obrađeni su i analizirani osnovnim statističkim metodama.

3.2. Sastavnice strateškog pravca istraživanja osumnjičenika ubojstava

U policijskim spisima početno je analizirana strategija obrade počinitelja odnosno izvidne, dokazne i druge radnje kojima je cilj bio otkrivanje počinitelja, razjašnjavanje okolnosti odvijanja događaja i pronalaženje dokaza. Posebno su razmatrani rezultati tih radnji u kontekstu korisnosti za konkretno kriminalističko istraživanje i kazneni postupak. Pod pojmom korisnosti za kriminalističko istraživanje podrazumijevaju se činjenice koje se izravno mogu koristiti u daljnjim fazama kaznenog postupka za potrebe dokazivanja odnosno pomoćne činjenice koje mogu dovesti do dokaznih činjenica. U širem smislu riječi govorimo i o kriminalistički relevantnim činjenicama i o pravno relevantnim činjenicama.

3.2.1. Izvidne radnje

Početno su analizirane izvidne radnje, a potom dokazne radnje kojima su prikupljene činjenice korisne za kriminalističko istraživanje.

Tablica 1. *Izvidne radnje*

Izvidi radnje	Udio ubojstava u kojima su provedene radnje (%)	Korisnost provedenih radnji (%)
Prikupljanje obavijesti od građana	100,00	61,1
Kriminalistički intervju s osumnjičenikom	77,78	85,71
Pretraga šire zone mjesta događaja	47,22	11,76
Provjere kod liječnika osumnjičenika	30,56	90,91
Video zona	19,44	71,43
Poligrafsko ispitivanje osumnjičenika	8,33	33,33
Provjera putem AFIS-a	8,33	0,00
Korištenje psa tragača	5,56	0,00
Pregledavanje albuma kriminalističkih fotografija poznatih počinitelja	2,78	0,00
Korištenje foto crteža	2,78	100,00
Javno raspisivanje nagrade	2,78	0,00

Analizom izvidnih radnji koje su poduzimane u sklopu strateškog pravca istraživanja osumnjičenika, kao standardna radnja izdvaja se prikupljanje obavijesti od građana. Provođena je u svim kriminalističkim istraživanjima, a u 61,1% slučajeva od građana su prikupljena korisna saznanja vezana za počinitelja analiziranih ubojstava. Najkorisniji su kao personalni izvori bili svjedoci – očevici (41,7%), a među ostalim osobama izdvajaju se članovi obitelji žrtve i susjedi žrtve u 11,1 % slučajeva. Do korisnih saznanja vezanih za počinitelja došlo se i od prijatelja žrtve (5,6%) te članova obitelji i prijatelja osumnjičenog (2,8%).

Razloge za ovako visoku usmjerenost policije prema personalnim izvorima informacija u istraživanju osumnjičenika treba tražiti u njihovoj dostupnosti i spoznajnoj vrijednosti informacija koje dobijemo iz takvih izvora. Kao što možemo vidjeti u prethodnom odlomku čak su u 41,7% slučajeva počinjenju ubojstva bili nazočni svjedoci – očevici koji mogu ponuditi detaljne informacije o dinamici počinjenja ubojstva i radnjama koje je poduzeo počinitelj. U slučajevima kada nema neposrednih svjedoka policijski službenici će prikupljanjem informacija o žrtvi pronaći osobe (članovi obitelji, prijatelji, poznanici, radni kolege) koje će ih usmjeriti prema potencijalnim osumnjičenicima. U pronalaženju potencijalnih svjedoka kriminalistima može pomoći ispravno vođenje strategije obrade terena zoni mjesta počinjenja kaznenog djela (Pavliček, 2009).

U pogledu spoznajne vrijednosti, informacije iz personalnih izvora, osim o objektivnim okolnostima počinjenja kaznenog djela mogu biti od koristi i za utvrđivanje subjektivnih okolnosti. U tom smislu Roso (1995: 19) uspoređujući personalne i materijalne izvore informacija navodi da se svi slučajevi neće moći riješiti samo na osnovi materijalnih dokaza, jer iako materijalni dokazi ne mogu lagati, oni ne mogu niti govoriti, pa je njihova interpretacija opet prepuštena čovjeku. S obzirom na ovakvu zastupljenost personalnih izvora informacija u kriminalističkom istraživanju ubojstava potrebno je voditi računa da metodologija prikupljanja obavijesti od građana kao i metode za procjenu vjerodostojnosti iskaza osoba budu na odgovarajući način zastupljene u programima obrazovanja i stručnog osposobljavanja kriminalista.

Među personalnim izvorima informacija posebno je analiziran kriminalistički intervju s osumnjičenikom. U analiziranim ubojstvima proveden je u 77,8% slučajeva među kojima su u 85,7% slučajeva od osumnjičenika prikupljene korisne informacije za razjašnjavanje kaznenog djela. U 91,7% tih slučajeva on je u potpunosti priznao počinjenje ubojstva, dok je u 8,3% slučajeva osumnjičeni samo djelomično priznao počinjenje ubojstva. Treba napomenuti da je u 19,4% slučajeva osumnjičeni neposredno nakon počinjenja kaznenog djela ubojstva počinio samoubojstvo zbog čega s njime nije obavljen kriminalistički intervju. Ovako visokom udjelu priznanja osumnjičenika svakako je doprinijela učinkovita taktika vođenja kriminalističkog intervjua sa osumnjičenicima. Kooperativnog osumnjičenika potrebno je doista smatrati najvrjednijim izvorom informacija. Osim što su mu poznate sve okolnosti počinjenja ubojstva, on zna gdje se nalaze svi relevantni predmeti i tragovi, a može i najvjerodostojnije govoriti o motivima zbog kojih je počinio kazneno djelo. Ipak, kako upozorava Pavliček (2013) cilj kriminalističkog intervjua s osumnjičenikom ne bi trebalo biti puko priznanje počinjenja ubojstva već prikupljanje podataka o drugim materijalnim i personalnim dokazima koji će tijekom kaznenog postupka čvrsto potkrijepljivati optužnicu protiv osumnjičenika. Pri tome treba voditi računa i o potpunom poštivanju prava osumnjičenika i izbjegavanje bilo kakvog oblika prisile prema osumnjičeniku koji mogu dovesti čak i do lažnih priznanja počinjenja ubojstava. Na tu opasnost ukazuje i Leo (2008) kroz analizu nekoliko slučajeva lažnih priznanja počinjenja ubojstava koja su bila upravo posljedica lakših i težih oblika prisile.

U korištenije radnje tijekom kriminalističkog istraživanja osumnjičenika možemo ubrojiti i pretragu šire zone mjesta događaja (javnih površina) koja je provedena u 47,22% analiziranih događaja. Radi se o radnji koja bi također trebala ulaziti u popis standardnih radnji prvog zahvata, no često se u praksi ne provodi dovoljno detaljno niti na svim površinama gdje bi je trebalo obaviti. Ishod pretrage javnih površina često ovisi o primjeni naprednih organizacijskih načela osobito u pogledu određivanja prioriteta među površinama koje treba pretražiti, angažiranju specijaliziranih ili nespecijaliziranih snaga za pretragu, neposrednom rukovođenju te nadzorom

provođenja pretrage terena (Murder Investigation Manual, 2006: 172). U analiziranim događajima u svega 11,8% slučajeva su provođenjem te radnje pronađeni korisni tragovi i predmeti. Od tog broja je u pola slučajeva pronađeno sredstvo počinjenja i odjeća od žrtve dok je u drugoj polovici slučajeva pronađeno samo sredstvo počinjenja, što je kasnije dokumentirano dokaznom radnjom očevida.

Kao razlozi za relativno rijetko poduzimanje ove radnje mogu se pojaviti objektivne okolnosti da su svi relevantni tragovi i predmeti pronađeni drugim radnjama i da se pretragom šire zone mjesta događaja ne bi pronašli novi dokazi, međutim uvijek kada postoje realne osnove potrebno ju je poduzimati. Obzirom da se radi o pretrazi javnih površina ova radnja spada i u hitne radnje zbog mogućnosti kontaminacije, oštećenja ili otuđenja tragova i predmeta koji se na njima nalaze.

Provjere kod odabranog liječnika osumnjičenog također mogu biti od koristi za utvrđivanje medicinskih indikatora koji su doveli do počinjenja kaznenog djela, ali i podataka o ozljedama koje je osumnjičeni zadobio tijekom počinjenja ubojstva. Takve provjere su obavljane u 30,6% analiziranih slučajeva, od čega su u najvećem broju slučajeva (90,9%) dobivene korisne informacije.

Intenzivnom ugradnjom sustava video nadzora javnih površina posljednjih godina dobiven je dodatni izvor informacija u kriminalističkom istraživanju, ali i dokaza za potrebe kaznenog postupka. Snimke video nadzora, osobito u urbanim sredinama, mogu kriminalistima značajnije olakšati razjašnjavanje okolnosti počinjenja kaznenih djela. Stoga u hitne radnje kriminalističkog istraživanja krvnih delikata, ali i ostalih kaznenih djela ulazi određivanje tzv. video zone odnosno područja u kojem se potencijalno kretao počinitelj ili drugi sudionici događaja te prikupljanje snimki video nadzora javnih i privatnih prostora. U analiziranim slučajevima policijski službenici su u 19,4% slučajeva privremeno oduzeli snimke nadzornih kamera užeg i šireg područja oko mjesta događaja te su od tog broja u 71,4% slučajeva na njima pronašli korisne sadržaje za kriminalističko istraživanje osumnjičenika.

Među rjeđe izvidne radnje za istraživanje osumnjičenika možemo ubrojiti poligrafsko ispitivanje osumnjičenika koje je u analiziranom uzorku korišteno u 8,3% slučajeva, od čega je u trećini slučajeva utvrđena njegova korisnost. Iako se uvidima u analizirane spise nije sa sigurnošću moglo utvrditi u koliko se točno slučajeva koristio informator u otkrivanju počinitelja ipak treba napomenuti kako je iz analiziranih predmeta bilo vidljivo da se njegovo korištenje u 2,8% slučajeva pokazao korisnim, jednako kao i izrada fotocртеža. Poduzimane su također još neke izvidne radnje kao što su provjere putem sustava AFIS (8,3%), korištenje psa tragača (5,6%), pregledavanje albuma kriminalističkih fotografija poznatih počinitelja (2,8%) i javno raspisivanje nagrade (2,8%) koje niti u jednom analiziranom slučaju nisu bile od koristi za utvrđivanje počinitelja kaznenog djela.

Ovakvi rezultati analize ukazuju na individualnost sustava izvidnih radnji koje se primjenjuju tijekom kriminalističkog istraživanja osumnjičenika za počinjenje ubojstava. Tek prikupljanje obavijesti od građana i od samog osumnjičenika možemo smatrati standardnim radnjama koje se primjenjuju u velikoj većini slučajeva. Odabir ostalih izvidnih radnji, u većoj ili manjoj mjeri, ovisi o specifičnostima počinjenja svakog pojedinog ubojstva i o obilježjima osumnjičenika. Na osnovi takvih spoznaja bilo bi teško uspostaviti jedinstveni model kriminalističkog istraživanja osumnjičenika koji bi pomagao kriminalistima u otkrivanju počinitelja. Ipak, kako naglašava Gerberth (2006), postojanje specijaliziranih hodograma može biti od velike pomoći kriminalistima u donošenju odluka, ako ne zbog ničeg drugog onda kao podsjetnik da se određene radnje ne

zaborave poduzeti. Na strategiju istraživanja osumnjičenika utječe i činjenica je li on poznat u prvim trenucima kriminalističkog istraživanja. Jasno je da se broj i vrste radnji razlikuju između slučajeva kada je počinitelj poznat kod primjerice nekog obiteljskog ubojstva od slučajeva složenog kriminalističkog istraživanja nekog ubojstva u kriminalnom miljeu ili nakon što je prijavljen nestanak neke osobe.

3.2.2. Dokazne radnje

Uz izvidne radnje, još značajniju ulogu u okviru strategije istraživanja osumnjičenika imaju dokazne radnje. U tablici 2. prikazana je učestalost i korisnost provedenih dokaznih radnji u analiziranim spisima.

Tablica 2. Dokazne radnje

Dokazna radnja	Udio ubojstava u kojima su provedene radnje (%)	Korisnost provedenih radnji (%)
Očevid na mjestu događaja i žrtvi	100,00	77,77
Očevid na tijelu osumnjičenika	88,89	56,00
Ispitivanje svjedoka	41,67	26,67
Privremeno oduzimanje predmeta od osumnjičenika	41,67	100,00
Pretraga doma i drugih prostorija osumnjičenika i njemu bliskih osoba	38,89	50,00
Pretraga vozila osumnjičenika	13,89	20,00
Prepoznavanje osoba - osumnjičenika	13,89	100,00
Ispitivanje osumnjičenika (zapisnik o ispitivanju osumnjičenika čl. 177. st. 5. ZKP/97)	11,11	100,00
Pretraga pokretne stvari osumnjičenika	8,33	66,67
Provjera bankovnog računa od osumnjičenika	2,78	0,00
Posebna dokazna radnja, nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu osumnjičenika	2,78	0,00

Na prvom mjestu, među korištenim dokaznim radnjama, očekivano se nalazi očevid. On predstavlja, kao i prikupljanje obavijesti od građana, standardnu radnju koja se poduzima u slučajevima ubojstava. Kao što je vidljivo iz rezultata, očevid na mjestu događaja i žrtvi poduzet je u svim analiziranim slučajevima, a u 77,77% slučajeva tijekom očevida su prikupljeni tragovi i predmeti koji su poslužili za otkrivanje počinitelja odnosno za potrebe dokazivanja. Osim dokumentacijske uloge u kojoj se ističe fiksiranje činjeničnog stanja za potrebe kaznenog postupka treba naglasiti njegovu spoznajnu i otkrivačku ulogu u istraživanju osumnjičenika (Pavišić, Modly i Veić, 2006). Naime, s posebnom pažnjom je potrebno obaviti očevid na mjestu događaja i žrtvi u slučajevima kada počinitelj nije u prvim trenucima poznat kako bi se došlo do tragova koji će kriminaliste dovesti do počinitelja. Zadatak je tim teži što se u pravilu radi o latentnim tragovima.

Posebno je analizirano obavljanje očevida na tijelu osumnjičenika, za koji također možemo reći da se obavlja uvijek kada je osumnjičenik dostupan u prvim trenucima kriminalističkog istraživanja i kada je s obzirom na protek vremena realno očekivati da se na tijelu osumnjičenika nalaze relevantni tragovi. U 88,89% slučajeva je takav očevid obavljen, a u 56% slučajeva su tom prilikom pronađeni korisni tragovi i predmeti. Među tragovima najčešće su pronađeni biološki tragovi i tragovi pucanja iz vatrenog oružja. Obje skupine tragova imaju veliki značaj u povezivanju počinitelja s kaznenom djelom osobito kada je riječ o tragovima krvi žrtve na odjeći ili tijelu počinitelja. Osim bioloških tragova, kako ukazuju Grassberger i Schmid (2009), tijekom očevida potrebno je dokumentirati i ozljede na tijelu osumnjičenika koje bi mogle ponekad dati ključne poveznice s ozljedama i tragovima na žrtvi odnosno tragovima na sredstvu počinjenja i samom mjestu događaja. Posebno su važne tzv. podudarne ozljede koje nastaju udaranjem žrtve dijelovima tijela (oguljotine na vanjskom dijelu šake počinitelja i hematoma na licu žrtve, tragovi kože ispod noktiju žrtve i ogrebotine na vratu počinitelja).

Prema osumnjičenicima je u 41,7% slučajeva provođena i samostalna hitna dokazna radnja privremeno oduzimanje predmeta koja se u svim slučajevima dala pozitivne rezultate. Najčešće su od osumnjičenika privremeno oduzimani predmeti kao što su mobilni u 26,6% slučajeva, vatreno oružje i streljivo kao sredstvo počinjenja također u 26,6% slučajeva, odjeća osumnjičenog i drugo oružje u 20% slučajeva te dokumentacija u 13,3% slučajeva dok su ostali predmeti oduzimani u 6,6% slučajeva. S obzirom na vrstu privremeno oduzetih predmeta možemo reći da se radi o predmetima koji se uobičajeno koriste u svrhu dokazivanja počiniteljeve povezanosti s počinjenjem kaznenog djela. Učinkovitost ove radnje povezana je s kvalitetom procjene kriminalista o tome hoće li neki predmet biti od koristi u procesu dokazivanja. Treba naglasiti da se tijekom ove dokazne radnje privremeno oduzimaju samo oni predmeti koji su vlasništvo osumnjičenog ili su bili u njegovom posjedu. Ostali predmeti i tragovi koji se primjerice nalaze na mjestu događaja ili drugim lokacijama od interesa za kriminalističko istraživanje ubojstva često se izuzimaju tijekom dokazne radnje očevida ili pak pretrage stana i drugih prostora.

Nakon reforme kazneno postupnog zakonodavstva u Republici Hrvatskoj vidi se značajnije učešće istražitelja iz redova policije u provođenju dokaznih radnji ispitivanja svjedoka i okrivljenika koje su prije toga bile u nadležnosti istražnog suca. S obzirom na aktualni Zakon o kaznenom postupku iz 2008. godine (Narodne novine Republike Hrvatske br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14), u dijelu analiziranih predmeta pojavljuje se u 41,67% slučajeva dokazna radnja ispitivanje svjedoka čije provođenje je državni odvjetnik naložio istražiteljima. Provođenjem te radnje, u nešto više od jedne četvrtine slučajeva, dobiven je iskaz koji je teretio osumnjičenika. Budući da je u dijelu perioda kada su počinjena analizirana ubojstva bio na snazi stari Zakon o kaznenom postupku iz 1997. godine (Narodne novine Republike Hrvatske br. 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02, 62/03, 178/04, 115/06) analizirano je ispitivanje osumnjičenika koje su policijski službenici provodili temeljem čl. 177. st. 5. tog Zakona prema kojem su se zapisnici o ispitivanju osumnjičenika mogli upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku ukoliko je osumnjičenik iskazivao u prisutnosti branitelja. U 11,1% analiziranih slučajeva osumnjičenik za počinjenje ubojstva ili teškog ubojstva je ispitan prema tim odredbama te je u svim slučajevima okolnosno priznao počinjenje kaznenog djela u nazočnosti branitelja. Iz analize je također vidljivo da je dokazna radnja ispitivanje okrivljenika nakon reforme ostala u nadležnosti izvornog ovlaštenika odnosno državnog odvjetnika (ranije je to bio istražni sudac).

Dokazna radnja pretrage doma i drugih prostorija osumnjičenika provođena je u 38,9% slučajeva. Od toga je u 33,3% slučajeva pretraga provođena u domu osumnjičenika, dok je u 5,6% slučajeva provedena kod bliskih osoba osumnjičenika (članova obitelji). U polovici slučajeva, kada je poduzeta pretraga doma pronađeni su korisni tragovi i predmeti koji osumnjičenika mogu povezati sa počinjenim kaznenim djelom. Osim pretrage doma i drugih prostorija policijski službenici provodili su u 13,9% slučajeva i pretragu vozila koje je koristio osumnjičeni. U 20% tih slučajeva pronađeni su korisni tragovi i predmeti koji počinitelja povezuju s počinjenjem kaznenog djela. Glede pretrage drugih pokretnih stvari, uglavnom mobitela, od 8,3% slučajeva u kojima je poduzimana pretraga samo u dvije trećine slučajeva su pronađeni podaci korisni za kriminalističko istraživanje. S obzirom na naprijed navedene podatke treba zamijetiti relativno nisku učinkovitost provedenih radnji pretrage. Razlozi za takvu polovičnu uspješnost pretraga doma osumnjičenika i još manju uspješnost kada je riječ o pretragama pokretnim stvarima mogu biti povezani sa nedovoljno utemeljenom procjenom da se u tim prostorima nalaze traženi predmeti, nedovoljnom pripremom za realizaciju radnje ili nedovoljno kvalitetnom provedbom pretraga. Ovdje treba ukazati da su pretrage doma i pretrage pokretnih stvari u pravilu složene kriminalističke i dokazne radnje kojima je potrebno pristupiti nakon pažljive pripreme i planiranja, poštujući i odgovarajuća kriminalističko - organizacijska načela.

U pogledu uloge dokazne radnje vještačenja za povezivanje osumnjičenika s počinjenjem ubojstva mogu se kao korisno izdvojiti biološko vještačenje u 41,7% slučajeva, balističko vještačenje u 27,8% slučajeva, daktiloskopsko vještačenje u 8,3% slučajeva i grafološko vještačenje u 5,6% slučajeva. U određivanju strategije vještačenja važno je voditi računa o načelu ekonomičnosti kriminalističkog istraživanja (Murder Investigation Manual, 2006) kako se ne bi nalagala skupa vještačenja (među koje spada i biološko) ukoliko se preliminarnim analizama ili provođenjem drugih kriminalističko – eliminacijskih radnji mogu postići isti učinci.

Svega u 13,9% analiziranih slučajeva kao opravdano pokazalo se i provođenje dokazne radnje prepoznavanja osobe – osumnjičenika kojom prilikom je u svim slučajevima kada je poduzeta radnja svjedok očevidac i prepoznao osumnjičenika kao počinitelja ubojstva.

Policijski službenici su još tijekom kriminalističkog istraživanja u 2,8% slučajeva provodili i dokaznu radnju provjere bankovnih računa osumnjičenika kojom prilikom se niti u jednom slučaju nije došlo do korisnih tragova koji bi osumnjičenika povezali s počinjenjem kaznenog djela. U istom broju slučajeva provođenja je i posebna dokazna radnja – nadzora i tehničkog snimanja telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu, međutim niti njom se nisu prikupile korisne informacije za kriminalističko istraživanje i kazneni postupak. Ovakva zastupljenost posebnih dokaznih radnji još jednom ukazuje da se ubojstva kao klasični kriminalitet istražuju klasičnim kriminalističkim metodama.

4. NEKI ORGANIZACIJSKI ASPEKTI KRIMINALISTIČKOG ISTRAŽIVANJA OSUMNJIČENIKA ZA UBOJSTVO

Kako je i među ciljevima istraživanja navedeno, analizirani su i dokumenti koji upućuju na organizacijske aspekte kriminalističkog istraživanja ubojstava. S obzirom na pretežiti nedostatak takvih dokumenata u policijskim spisima, ali i na poznavanje uobičajene taktike vođenja kriminalističkih istraživanja ubojstava u Republici Hrvatskoj od strane autora, u narednom dijelu rada biti će dan osvrt na moguća poboljšanja u tom smislu.

Jednostavnija i manje složena kriminalistička istraživanja ubojstava provode redovne organizacijske jedinice kriminalističke policije i nadležnog državnog odvjetništva, dok se za složenije slučajeve formiraju posebne radne skupine ili operativni stožeri. Obzirom da organizacijska struktura policije počiva na ustaljenim hijerarhijskim načelima ovakvi *ad hoc* organizacijski oblici često nisu najbolje implementirani u svakodnevno funkcioniranje sustava. Javljaju se sukobi nadležnosti, problemi u donošenju odluka, raspolaganju ljudskim potencijalima i materijalnim resursima te određivanju prioriteta. Upravo nesposobnost za potrebne promjene unutar ustaljenih organizacijskih struktura policije u kriminalističkom istraživanju ubojstava naglašava i Rossmo (2005) prilikom analize pogrešaka tijekom kriminalističkog istraživanja. Pretpostavka za učinkovito funkcioniranje ovakvih organizacijskih oblika je njihovo adekvatno formalno i stvarno pozicioniranje u postojećoj organizacijskoj strukturi uz donošenje internih provedbenih propisa. Drugim riječima, potrebno je u sistematizaciji radnih mjesta unutar neke policijske uprave i ravnateljstva policije predvidjeti samostalni organizacijski oblik za kriminalističko istraživanje najsloženijih kaznenih djela čija bi se radna mjesta popunjavala u takvim slučajevima privremenim premještanjem kriminalista iz redovnih organizacijskih oblika. Potrebno je također usvojiti načela funkcioniranja takvih organizacijskih oblika, njihov odnos s postojećom organizacijskom strukturom i kriterije popunjavanja radnih mjesta. Potrebno je isto tako precizno, u vidu interne upute, razraditi opće zadatke i uloge svakog člana takvog organizacijskog oblika.

Jednako tako je važno po saznanju za ubojstvo i kategoriziranju nekog kriminalističkog istraživanja kao složenog, odmah odrediti voditelja kriminalističkog istraživanja ubojstva, a potom i formirati radnu skupinu ili operativni stožer koji će voditi pojedine segmente kriminalističkog istraživanja. Kako je prethodno i napomenuto, kriminalističko istraživanje složenijih ubojstava sastavljeno je od manjeg ili većeg broja strateških pravaca. Članovi operativnog stožera bi trebali biti voditelji tih strateških pravaca. Vrlo je važno donijeti i formalnu odluku o radnoj skupini ili operativnom stožeru. Koliko će ukupno biti angažirano kriminalista u konkretnom kriminalističkom istraživanju ovisiti će o brojnim parametrima poput hitnosti za provođenje pojedinih radnji, broju i opsežnosti radnji, broju žrtava ili uznemirenju javnosti. Sjedište operativnog stožera trebalo bi biti odabrano prema kriterijima ekonomičnosti i operativnosti, u mjesno nadležnoj policijskoj postaji ili u sjedištu policijske uprave ovisno o raspoloživim prostornim i operativnim kapacitetima. Voditelj kriminalističkog istraživanja nužno mora biti specijalist koji ima iskustva u vođenju složenih kriminalističkih istraživanja krvnih delikata. Pri određivanju voditelja ne treba se držati kriterija formalne policijske hijerarhijske strukture već kriterija stručnosti. Jednake kriterije trebalo bi poštivati i u određivanju državnog odvjetnika koji će biti nadležan za državnoodvjetnički segment rada. Trenutno u hrvatskoj kriminalističkoj praksi nije ustanovljen ovakav princip upravljanja složenim kriminalističkim istraživanjima, što je pokazala i obavljena analiza spisa ubojstava.

Slijedeća važna organizacijska odrednica je planiranje. U složenim kriminalističkim istraživanjima razlikujemo strateško i operativno planiranje. Radi se o dvije razine planiranja s obzirom na donošenje odluka. Strateško planiranje se odvija na najvišoj razini operativnog stožera i za njega je odgovoran voditelj kriminalističkog istraživanja. Radi se o određivanju glavnih strateških pravaca kriminalističkog istraživanja i prioriteta u njihovoj realizaciji. O procesu strateškog planiranja vodi se dnevnik odluka u koji voditelj kriminalističkog istraživanja upisuje sadržaj strateške odluke, kada je donošena, na temelju kojih činjenica, kome se povjerava na realizaciju,

u kojem roku ju je potrebno obaviti te koji su ishodi nakon provođenja odluke. Svaka strateška odluka razrađuje se kroz proces operativnog planiranja. Za svaki strateški pravac određuje se voditelj koji operativno vodi realizaciju zadaća. Svaku odluku koju on donese u tom procesu upisati će u dnevnik operativnih odluka sa istim parametrima kao i kod strateških odluka. Tako će primjerice u okviru strateškog pravca koji se odnosi na kriminalističko istraživanje konkretnog osumnjičenika, ili više njih, voditelj tog segmenta donositi odluke o provođenju nekih od radnji koje su prethodno prikazane u rezultatima istraživanja. Jednako kao i u pogledu upravljanja kriminalističkim istraživanjem, niti u pogledu planiranja u analiziranim spisima nisu pronađeni odgovarajući podaci ili dokumenti koji bi ukazivali na ovakav pristup.

Dokumentiranje procesa kriminalističkog istraživanja važno je iz dva temeljna razloga, prvo kako bi se kriminalističko istraživanje moglo nastaviti u bilo kojem trenutku ukoliko počinitelj nije otkriven ili se promijene članovi radne skupine i drugo kako bi se mogla učiniti naknadna revizija procesa upravljanja, donošenja odluka i troškova kriminalističkog istraživanja. Reviziju kriminalističkog istraživanja složenih kaznenih djela ne bi trebalo promatrati kao pokušaj traženja odgovornosti voditelja ili sudionika kriminalističkog istraživanja već kao proces koji će pomoći stvaranju bolje prakse i preporuka u narednim kriminalističkim istraživanjima (Nicol, Innes, Gee, i Feist, 2004).

Kao što je vidljivo iz prethodnih cjelina, u procesu provođenja kriminalističkih istraživanja, osobito onim složenijima, javlja se potreba za specifičnim znanjima iz organizacije i upravljanja. Radi se o specifičnim upravljačkim i organizacijskim znanjima i vještinama koje se razlikuju od onih koje se primjenjuju u svakodnevnoj formalnoj policijskoj strukturi. Gottschalk (2006) u tom smislu upućuje i na potrebu razvijanja odgovarajućih informatičkih sustava koji bi pomogli policiji u vođenju kriminalističkih istraživanja, osobito u procesu donošenja odluka. Informacijski sustavi i odgovarajuće baze podataka važnu ulogu imaju i u međusobnom povezivanju tragova, načina počinjenja i obilježja počinitelja serije ubojstava, ubojstava povezanih s organiziranim kriminalitetom i seksualno motiviranih ubojstava (Miletich, 2003).

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Uspješnost kriminalističkog istraživanja ubojstava potvrđena je kroz visok stupanj razriješenosti ovih kaznenih djela u Republici Hrvatskoj. Međutim, uočava se prostor za moguća poboljšanja u pogledu upravljanja kriminalističkim istraživanjem ubojstava i operativnoj provedbi pojedinih radnji. Kada je riječ o hitnim radnjama moglo bi koristiti uvođenje hodograma postupanja koji bi olakšali donošenje odluka tijekom poduzimanja radnji prvog zahvata i olakšali operativno vođenje tog važnog dijela kriminalističkog istraživanja. Usvajanje standarda u postupanju moglo bi koristiti i za jednostavnije i za složenije oblike kriminalističkog istraživanja krvnih delikata. Osim toga, organizacijska poboljšanja opisana u prethodnom poglavlju dovesti će do bolje iskorištenosti ljudskih i materijalnih potencijala, jasnije odgovornosti za pojedine segmente kriminalističkog istraživanja, središnjeg sustava upravljanja složenim kriminalističkim istraživanjem ili lakšeg kriminalističkog istraživanja tzv. hladnih slučajeva. Pitanje je također trenutka kada će, kao i u nekim europskim policijskim sustavima zbog ograničenosti raspoloživih sredstava, kako to naglašava i Kilfeather (2011), voditelji složenijih kriminalističkih istraživanja trebati voditi računa o svim troškovima te na kraju podnositi završno financijsko izvješće. Na osnovi rezultata istraživanja policijskih spisa ubojstava možemo zaključiti da prevladava tradicionalni pristup vođenju kriminalističkog istraživanja uz minimalno uvođenje novih znanstvenih dostignuća,

osobito u pogledu kriminalističkog menadžmenta kao zasebnog podsustava unutar upravljanja policijskim sustavom. Među ograničenja provedenog istraživanja svakako treba spomenuti da bi se kvalitetniji uvid u strukturu složenijih kriminalističkih istraživanja ubojstava dobio samo neposrednom nazočnošću istraživača tijekom složenijih kriminalističkih istraživanja obzirom da se najveći dio odluka koje su donošene ne dokumentira u policijskim spisima već u osobnim bilježnicama kriminalista.

LITERATURA

- Association of Chief Police Officers. (2006). *Practice Advice on House-to-House Enquiries*. London: NCPE.
- Association of Chief Police Officers. (2006). *Murder Investigation Manual*. Wyboston: Centrex.
- Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G., i Ressler, R. K. (2006.). *Crime Clasification Manual a Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes*. San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.
- Geberth, V. (2006). *Practical Homicide Investigation, Tactics, Procedures, and Forensic Techniques*. Boca Raton: CRC Press, Francis & Taylor Group.
- Gottschalk, P. (2006.). Stages of knowledge management systems in police investigations. *Science Direct*, str. 381-387.
- Grassberger, M., i Schmid, H. (2009). *Todesermittlung, Befundaufnahme & Spurensicherung*. Wien: Springer-Verlag.
- Innes, M. (2002.). Organizational communication and the symbolic construction of police murder investigation. *British Journal of Sociology*, str. 67-87.
- Innes, M. (2005). *Investigating Murder, Detective Work and the Police Response to Criminal Homicide*. New York: Oxford University Press.
- Kilfeather, R. F. (2011.). *Managing and Coordinating Major Criminal Investigations*. Boca Raton: CRC Press.
- Leo, R. (2008). *Police Interrogation and American Justice*. London: Harvard University press.
- Miletich, J. J. (2003.). *Homicide Investigation, An Introduction*. Lanham: Scarecrow Press, Inc.
- Nicol, C., Innes, M., Gee, D., i Feist, A. (2004.). *Reviewing Murder Investigations: An Analysis of Progress Reviews From Six Police Forces*. London: Home Office.
- Ogle, R. (2012). *Crime Scene Investigation and Reconstruction*. New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Pavišić, B., Modly, D., i Veić, P. (2006). *Kriminalistika*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.

- Pavliček, J. (2009). Obrada terena kod ubojstava (organizacijski aspekti prikupljanja obavijesti od građana). *Policija i sigurnost*, str. 188-201.
- Pavliček, J. (2013.). *Kriminalistički intervju*. Zagreb: Međunarodno kriminalističko udruženje.
- Pavliček, J., Kondor Langer, M., Milivojević, L., Odeljan, R., Matijević, A., Modrić, I., i Damjanović, N. (2014). *Ubojstva u obitelji*. Zagreb: Međunarodno kriminalističko udruženje.
- Roso, Z. (1995). *Informativni razgovor i intervju*. Zagreb: MUP RH.
- Rossmo, K. (2005.). *Criminal Investigative Failures*. San Marcos: Texas State University.
- Zakon o kaznenom postupku, *Narodne novine Republike Hrvatske*, 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02, 62/03, 178/04, 115/06 (2006).
- Zakon o kaznenom postupku, *Narodne novine Republike Hrvatske*, 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 (2014).

SOME STRATEGIC ASPECTS OF CRIMINAL INVESTIGATION OF SUSPECTS FOR HOMICIDES

Original Scientific Paper

Abstract

Reason(s) for writing and research problem(s): The inspiration for writing the article were questions related to the definition of a criminal investigation strategy of suspects for murders as one of the key segments from which depends the quantity and quality of evidence needed for criminal proceedings.

Aims of the paper (scientific and/or social): The main aim of the article is to determine the investigative and evidentiary actions undertaken during the criminal investigation of murder suspects as well as the organizational aspects of the implementation of these actions.

Methodology/Design: Apart from studying recent literature, the central part of the work consists of a survey carried out on a sample of 36 police files of murders committed in the period 2009-2013. For the purposes of research, a separate questionnaire was prepared. The questionnaire was with data from the police files filled. The data collected during the research were processed and analyzed with basic statistical methods.

Research/paper limitations: Immediate presence of researchers during complex crime investigations could provide a better insight into the structure of more complex criminal investigations of murders because most of the relevant decisions that have been made are not documented in official police records but in personal notebooks of police officers.

Results/Findings: The results of the research show that during the criminal investigation only basic investigative actions (investigative interviews with citizens and suspects, various suspects' checks and searches in the narrower and wider area of the crime scene) and evidentiary actions (crime scene investigation and temporary seizure of the objects) were applied. It is also evident the lack of application of the appropriate organizational principles in the management and decision-making process during the criminal investigation of the murder.

General conclusion: The introduction of standard operating procedures could facilitate decision-making during conducting emergency criminal activities and managing this important segment of criminal investigation. Adopting standards in the criminal investigation could also be used for simpler and more complicated forms of murder criminal investigations.

Research/paper validity: The article suggests that the application of organizational knowledge and skills can lead to improvements in the quality of criminal investigation of murders and a greater amount of relevant evidence for the purpose of criminal proceedings.

Keywords: Criminal investigation, murders, strategic directions, education

Podaci o autorima

Dr sc. Josip Pavliček, profesor visoke škole na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu, MUP RH

Robert Prpić, bacc. crim., policijski službenik u Odjelu za krvne delikte Policijske uprave zagrebačke, MUP RH